

**Česká zemědělská univerzita v Praze**

**Provozně ekonomická fakulta**

**Katedra statistiky**



**Bakalářská práce**

**Dopady pandemie Covid-19 na cestovní ruch v ČR**

**Adam Buk**

© 2021 ČZU v Praze

# ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Adam Buk

Ekonomika a management  
Provoz a ekonomika

Název práce

**Dopady pandemie covid-19 na cestovní ruch v ČR**

Název anglicky

**Impacts of the covid-19 pandemic on tourism in the Czech Republic**

---

### Cíle práce

Cílem práce je zaznamenat vývoj cestovního ruchu posledních let v ČR a zmapovat výrazné změny v souvislosti s rozšířením pandemie covid-19. Práce by měla zhodnotit dopady na vývoj hotelnictví, restaurací, památek a dopravy.

### Metodika

Analytická část bude věnována nejprve prostudování odborné literatury a sepsání rešerše. Následně bude provedeno shromáždění dat a sběr sekundárních informací.

V syntetické části bude připraveno a realizováno terénní šetření a jeho následné vyhodnocení. Primární informace budou získány z internetových stránek Českého statistického úřadu a dalších relevantních zdrojů. Doplňkové informace pak lze získat na základě dotazování, rozhovorů a dílčích šetření. Aplikační část se bude zabývat vyhodnocením získaných dat a šetření. Tyto informace povedou k vyhodnocení změn a důsledků týkajících se cestovního ruchu v ČR, případně budou formulovány možné predikce či doporučení.

**Doporučený rozsah práce**

30-50

**Klíčová slova**

cestovní ruch, hotelnictví, restaurace, doprava, památky

---

**Doporučené zdroje informací**

- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HENDL, J. – REMR, J. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.
- INDROVÁ, J. – VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. PODNIKOHOSPODÁŘSKÁ FAKULTA. *Cestovní ruch : (základy)*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1252-5.
- KÁBA, B. – SVATOŠOVÁ, L. – ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA. *Statistika*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2001. ISBN 80-213-0746-3.
- KIRÁĀOVÁ, A. – STRAKA, I. *Vliv globalizace na marketing destinace cestovního ruchu*. Praha: Ekopress, 2013. ISBN 978-80-86929-99-6.
- Moderní řízení hotelového provozu, ISBN: 978-80-867-2445-4
- RYGLOVÁ, K. – BURIAN, M. – VAJČNEROVÁ, I. *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4039-3.
- SVATOŠOVÁ, L. – PRÁŠILOVÁ, M. – ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. KATEDRA STATISTIKY. *Zdroje a zpracování sociálních a ekonomických dat*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2004. ISBN 80-213-1171-1.

---

**Předběžný termín obhajoby**

2021/22 ZS – PEF

**Vedoucí práce**

RNDr. František Mošna, Ph.D.

**Garantující pracoviště**

Katedra statistiky

---

Elektronicky schváleno dne 28. 11. 2021

**prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.**

Vedoucí katedry

---

Elektronicky schváleno dne 29. 11. 2021

**Ing. Martin Pelikán, Ph.D.**

Děkan

V Praze dne 30. 11. 2021

### **Čestné prohlášení**

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Dopady pandemie Covid-19 na cestovní ruch v ČR" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2021

---

## **Poděkování**

Rád bych touto cestou poděkoval váženému panu RNDr. Františku Mošnovi, Ph.D., za velkou ochotu, vstřícnost, rady, odborné vedení a podporu při zpracování této závěrečné práce.

# **Dopady pandemie Covid-19 na cestovní ruch v ČR**

## **Abstrakt**

Tato závěrečná práce se věnuje analýze dopadu pandemie Covid-19 na odvětví cestovního ruchu. V teoretické části se zaměřujeme na vymezení cestovního ruchu jako disciplíny se souvisejícími pojmy, na faktory ovlivňující cestovní ruch a nabídku či poptávku po něm. Pro výzkum byly použita data z Českého statistického úřadu a České národní banky. Byly zmapované změny v souvislosti s rozšířením viru Covid-19 a doporučeny návrhy na zlepšení pandemické situace, která ovlivňuje celý svět, a především cestovní ruch.

**Klíčová slova:** turismus, Covid-19, pandemie, cestovní ruch, přenocování

# **Impacts of the Covid-19 pandemic on tourism in the Czech Republic**

## **Abstract**

This bachelor thesis „Impacts of the Covid-19 pandemic on tourism in the Czech republic“ deals with anylysis of impact on tourism mainly in Czech republic. The main goal is to show how the situation has changed due to the pandemic. The first, theoretical part is focused on explaining basic concepts, influencing factors of tourism, demand and supply of tourism. The data from Czech statistical office and Czech national bank were used in the analytical part. Changes related to the Covid-19 pandemic have been charted and solutions for improvement have been proposed.

**Keywords:** tourism, Covid -19, pandemic, overnight stay

# Obsah

<b>1 Úvod .....</b>	<b>11</b>
<b>Cíl práce a metodika .....</b>	<b>13</b>
1.1 Cíl práce .....	13
1.2 Metodika .....	13
<b>2 Teoretická východiska .....</b>	<b>14</b>
2.1 Vymezení pojmu cestovní ruch .....	14
2.1.1 Vývoj cestovního ruchu .....	14
2.2 Vymezení základních pojmů cestovního ruchu .....	15
2.2.1 Subjekt cestovního ruchu .....	15
2.2.2 Objekt cestovního ruchu .....	15
2.2.3 Předmět cestovního ruchu .....	15
2.2.4 Typologie návštěvníků .....	15
2.2.5 Potřeby v cestovním ruchu .....	16
2.2.6 Formy cestovního ruchu .....	17
2.2.7 Druhy cestovního ruchu .....	18
2.2.8 Faktory ovlivňující cestovní ruch .....	20
2.3 Historie cestovního ruchu v ČR.....	22
2.4 Covid - 19 .....	23
2.4.1 Definice onemocnění Covid - 19.....	23
2.4.2 Příznaky onemocnění Covid-19 .....	23
2.4.3 Původ onemocnění Covid-19 .....	23
<b>3 Empirická část.....</b>	<b>24</b>
3.1 Ovlivnění vybraných ukazatelů cestovního ruchu pandemií covid-19.....	24
3.2 První pololetí.....	24
3.2.1 Bilanční saldo cestovního ruchu České republiky.....	24
3.2.2 Počet delších cest v 1. pololetí .....	25
3.2.3 Počet kratších cest v 1. pololetí .....	27
3.2.4 Počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí .....	28
3.2.5 Počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí .....	29
3.2.6 Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 1. pololetí.....	30
3.2.7 Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 1. pololetí.....	31
3.3 Druhé pololetí .....	32
3.3.1 Bilanční saldo cestovního ruchu České republiky.....	32
3.3.2 Počet delších cest v 2. pololetí .....	34
3.3.3 Počet kratších cest v 2. pololetí .....	35
3.3.4 Počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí .....	36



3.3.5	Počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí .....	37
3.3.6	Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 2. pololetí.....	38
3.3.7	Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 2. pololetí.....	39
<b>4</b>	<b>Zhodnocení dosažených výsledků.....</b>	<b>40</b>
	<b>Závěr .....</b>	<b>40</b>
<b>5</b>	<b>Seznam použitých zdrojů .....</b>	<b>42</b>
<b>6</b>	<b>Přílohy.....</b>	<b>Chyba! Záložka není definována.</b>

## Seznam obrázků

Obrázek č.1 Druhy cestovního ruchu 1 .....	19
--	----

## Seznam tabulek

Tabulka č. 1 počet zaměstnaných osob v cestovním ruchu .....	21
Tabulka č. 2 etapy vývoje cestovního ruchu.....	22
Tabulka č. 3 bilanční saldo cestovního ruchu České republiky v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v mil. Kč].....	24
Tabulka č. 4 Počet delších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.] .....	25
Tabulka č. 5 Počet kratších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.].....	27
Tabulka č. 6 počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]	28
Tabulka č. 7 počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020	29
Tabulka č. 8 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]	30
Tabulka č. 9 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]	31
Tabulka č. 10 bilanční saldo cestovního ruchu České republiky ve 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v mil. Kč] .....	32
Tabulka č. 11 počet delších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.].....	34
Tabulka č. 12 počet kratších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.] .....	35
Tabulka č. 13 počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]	36
Tabulka č. 14 počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020	37
Tabulka č. 15 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]	38
Tabulka č. 16 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]	39

## Seznam grafů

Graf č. 1 bilanční saldo České republiky v 1. pololetí mezi lety 2011-2020.....	25
Graf č. 2 počet delších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020.....	26
Graf č. 3 počet kratších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020.....	27
Graf č. 4 počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020....	29
Graf č. 5 počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 ..	30
Graf č. 6 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020....	31
Graf č. 7 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 ..	32
Graf č. 8 bilanční saldo České republiky ve 2. pololetí mezi lety 2011-2020.....	33
Graf č. 9 počet delších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020.....	35
Graf č. 10 počet kratších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020.....	36
Graf č. 11 počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020..	37
Graf č. 12 počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020	38
Graf č. 13 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020..	39
Graf č. 14 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020	40

# 1 Úvod

Cestovní ruch (dále CR) je nedílnou součástí života většiny z nás. Lidé po celém světě ve svém volném čase opouští své domovy a dávají se do pohybu, aby mohli uspokojit své potřeby, přání a touhy, ať už mezi ně patří odpočinek, poznání, vzdělání, relaxace, seberealizace a mnoho dalšího. Cestovní ruch v mnoha oblastech velmi ovlivňuje ekonomickou situaci, vytváří nová pracovní místa v podnicích zaměřující se na cestovní ruch, ale také v navazujících či zabezpečujících sektorech. Cestovní ruch taktéž kladně působí na ekonomický rozvoj krajů s výraznými atraktivitami a díky tomu poskytuje kvalitnější život lokálnímu obyvatelstvu; napomáhá regeneraci jak fyzické, tak duševní energie návštěvníků cestovního ruchu a poskytuje tak poznání jiných kultur, tradic, mluvy či zvyků. Turismus je z ekonomického hlediska velmi důležitou složkou národního hospodářství. Přímo v odvětví cestovního ruchu je mnoho pracovních možností a další pracovní možnosti jsou k tomuto odvětví přidružené. Cestovní ruch v naší republice tvoří domácí a příjezdový turismus. Mnoho podnikatelských subjektů je na cestovním ruchu závislých a spoléhají na každoroční příjezd turistů ze zahraničí a jejich využití poskytovaných služeb. Nejedná se pouze o ubytovací, stravovací služby, ale také vynaložení financí na výrobky a zboží českých podnikatelů. Pandemie Covid-19 svým šířením postupně zasáhla celý svět a vlády zemí byly nuceny zavést omezující restriktce pro boj s koronavirem. Tyto omezující restriktce způsobily, že cestovní ruch na našem území se omezil, až téměř zastavil. Tato omezení nejsou dlouhodobě udržitelná a vážně ohrožují existenci podnikatelských subjektů, jakou jsou např. hotely, restaurace a dalších podniků spojených s nabízením služeb. Ze strany státu je potřeba cestovní ruch v České republice podpořit, aby byl stále konkurenceschopný a tím generoval mimo jiné i příjmy do státního rozpočtu. Je tedy třeba zavádění nových technologií a spolupráce s institucemi státu.

Cílem této práce je zaznamenání vývoje cestovního ruchu posledních let v České republice, a především zmapování výrazné změny v souvislosti s rozšířením virové pandemie Covid-19. Práce taktéž hodnotí dopady na vývoj hotelnictví, restaurací, památek či dopravy. Práce je rozdělena do dvou dílčích částí, a to do části teoretické a do části praktické. Teoretická část se věnuje literární rešerši především na téma cestovního ruchu. Je rozdělena do několika podkapitol, kde je nejdříve vymezen pojem cestovní ruch, vývoj cestovního ruchu, formy a druhy CR a faktory ovlivňující cestovní ruch. Dále jsou podkapitoly rozděleny

do dílčích sektorů. Další část teoretické části se věnuje onemocnění Covid -19. Stručně toto onemocnění popíše, včetně původu onemocnění a jeho příznaků.

Část praktická vychází z dostupných informací, především z Českého statistického úřadu a dalších relevantních zdrojů. V poslední části se bakalářská práce věnuje vyhodnocení získaných dat a šetření. Veškeré získané informace vedou k vyhodnocení jednotlivých změn a důsledků, které se týkají cestovního ruchu v České republice; a v práci jsou navrženy predikce a doporučení do budoucna.

# **Cíl práce a metodika**

## **1.1 Cíl práce**

Cílem práce je zaznamenání vývoje cestovního ruchu posledních let v České republice, a především zmapování změny v souvislosti s rozšířením pandemie Covid-19. Práce hodnotí dopady na vývoj hotelnictví, restaurací, památek či dopravy. Cílem práce je analyzování vybraných ukazatelů cestovního ruchu, v teoretické části práce je cílem popsat základní pojmy cestovního ruchu, jakou jsou faktory ovlivňující cestovní ruch, formy a druhy cestovního ruchu a typologie. Cílem praktické části je analýza a zpracování dat získaných z Českého statistického úřadu a České národní banky a promítnutí vývoje těchto dat do grafické podoby.

## **1.2 Metodika**

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části práce jsou použity odborné literární zdroje k popsání základních pojmů cestovního ruchu, také se zde seznamujeme s onemocněním Covid-19. Praktická část je zpracována na základě dostupných dat z Českého statistického úřadu a České národní banky. Praktická část ukazuje komparaci prvních a druhých pololetí let, kdy naši zemi zasáhla pandemie Covid – 19; v práci jsou zpracované počty kratších a delších cest, počty přenocování na kratších a delších cestách, průměrné výdaje na kratší a delší cesty a bilanční saldo cestovního ruchu. Data jsou uspořádána v tabulkách a graficky znázorněna v grafech.

## 2 Teoretická východiska

### 2.1 Vymezení pojmu cestovní ruch

Existuje mnoho vymezení pojmu cestovního ruchu, které se svou formulací od sebe mírně odlišují, avšak cestovní ruch se obecně definuje jako: „*Krátkodobý přesun lidí na jiná místa, než jsou místa jejich obvyklého pobytu, za účelem pro ně příjemných činností.*“ Autoři Horner a Swarbrooke (2003) taktéž uvádějí, že: „*Mnozí lidé nepovažují cestovní ruch za samostatné odvětví, ale za činnost. Která je výsledkem služeb jiných odvětvím, jako jsou ubytování, stravování, doprava.*“ Autorka knihy Marketing v cestovním ruchu Dagmar Jakubíková (2012) definuje cestovní ruch následovně: „*Za cestovní ruch je označován pohyb lidí mimo jejich vlastní prostředí do míst, která jsou vzdálena od místa jejich bydliště, za různými účely, vyjma migrace a výkonu normální denní práce.*“ Z těchto definic je vidno, že se pojem cestovní ruch formuluje velmi podobně s drobnými odlišnostmi. Autoři Horner a Swarbrooke (2003) avšak také uvádí, že jednotlivé zní jednoduše, ale nejsou úplně přesné. Nezahrnují například výnosnou sféru služebních cest, kde je hlavním cílem cestování za prací, a ne za zábavou. Cestovní ruch je objemný komplex subjektů a aktivit těchto subjektů. Cestovní ruch je svým rozsahem a intenzitou významný, celosvětový jev.

#### 2.1.1 Vývoj cestovního ruchu

V posledních dvaceti letech cestovní ruch prošel výraznými změnami, a to jak z pohledu společenského a ekonomického, tak z pohledu rozvoje jeho forem a rozvoje nabídek pro turismus. V České republice došlo k zásadním změnám po roce 1989. Změny nastaly již v roce 1991, kdy byl přijat zákon o „malé“ privatizaci. Jednalo se o navrácení znárodněných nařízení hlavně základní infrastruktury do rukou podnikatelských subjektů. Tyto subjekty postupně mohly zahájit podnikatelskou činnost, jednalo se především o ubytovací, pohostinská a restaurační zařízení. V letech 1993 až 2000 měla velký význam pro cestovní ruch „velká“ privatizace, kdy došlo k navrácení významnějších infrastruktur cestovního ruchu, především hotely, lázeňská zařízení a sportovní zařízení a jiné. Velký úspěch v odvětví cestovního ruchu zaznamenaly cestovní kanceláře. Otevřením hranic byl o tuto službu velký zájem, lidé začali cestovat do zahraničí a také to znamenalo zásadní příliv turistů do ČR. Rozvíjela se i doprava a všechny druhy dopravních prostředků, a to posílilo zájem o

cestování. Především letecká doprava se stala velmi dostupnou a umožnila lidem dostávat se snáze na místa ve světě, která pro ně dříve byla obtížně dosažitelná.<sup>3</sup>

## **2.2 Vymezení základních pojmů cestovního ruchu**

Pro lepší pochopení pojmu cestovní ruch je za potřebí definování několika pojmů, které se vztahují především k rozlišení odlišných druhů návštěvníků. Rozlišujeme také účastníky na domácí a mezinárodní úrovni cestovního ruchu. Vysvětlené pojmy jsou přijaty a užívány převážnou většinou států a tyto pojmy se užívají v cestovním ruchu pro různé statistiky.

### **2.2.1 Subjekt cestovního ruchu**

Subjekt v cestovním ruchu je účastník, který v oblasti turismu uspokojuje vlastní potřeby. Subjekt je charakterizován zvláštními vlastnostmi a stavy (fyziologické, psychologické, ekologické, sociální, ...). Znalost těchto vlastností a stavů je pro poskytovatele cestovního ruchu nezbytností.<sup>4</sup>

### **2.2.2 Objekt cestovního ruchu**

Objekt cestovního ruchu lze definovat jako vše, co se stává nebo může stát cílem změny místa pobytu výletníka. Objektem jsou destinace cestovního ruchu i podniky nabízející poptávané služby. Z ekonomického hlediska je na straně nabídky turismus, tzn. subjekt cestuje do destinace jen tehdy, když jsou splněny určité podmínky a jsou uspokojeny jeho potřeby. Potřeby účastníka se dají uspokojit využitím žádané služby, kterou podnik nebo daná instituce v daném místě nabízí, nebo spotřebou poptávaného zboží.<sup>4</sup>

### **2.2.3 Předmět cestovního ruchu**

Předmět cestovního ruchu je produkt, produkt lze chápat jako jakýkoli výrobek, službu či soubor služeb, který uspokojuje potřeby účastníka cestovního ruchu. Nejčastěji se vztahuje k službám produkovaných cílovým místem a podniky cestovního ruchu např. zájezd od cestovní kanceláře je produktem. Zájezd je soubor domluvených služeb za domluvenou cenu.<sup>4</sup>

### **2.2.4 Typologie návštěvníků**

Za návštěvníka považujeme účastníka cestovního ruchu.

- **Jednodenní návštěvník** (výletník) je návštěvník, který navštívil svou vybranou destinaci bez přenocování. Opustil místo svého běžného pobytu na kratší dobu než jeden den.
- **Turista** je návštěvník, který navštívil vybranou destinaci na dobu delší než jeden den nebo přenocoval mimo místo svého běžného pobytu
- **Tranzitní návštěvník** je buď jednodenní návštěvník nebo turista. Jedná se o návštěvníka, který se nachází v destinaci, která není jeho cílová např. letové přestupy.

Dále návštěvníky rozdělujeme na dvě základní skupiny, a to na domácí návštěvníky a zahraniční návštěvníky.

- **Domácí návštěvník** (rezident) je návštěvník, který navštěvuje svou vybranou destinaci na území svého státu. Tento návštěvník se nezdržuje v místě bydliště, ale vycestoval mimo něj.
- **Zahraniční návštěvník** (nerezident) je návštěvník, který navštěvuje svou vybranou destinaci, která se nachází na území jiného než domovského státu.<sup>5,6</sup>

### 2.2.5 Potřeby v cestovním ruchu

Se současným trendem zlepšování životní úrovně se zvyšují také potřeby zákazníků v cestovním ruchu. Tyto potřeby jde rozdělit do dvou skupin, potřeby společenské a biologické. Hlavní biologické potřeby v cestovním ruchu jsou stravování a potřeba zdraví. Typicky společenské potřeby jsou zábava, kultura vzdělání a další. Příčiny, kvůli kterým se osoby rozhodují opustit své domovy, se liší. Osoby mají různé motivace. Motivace se rozdělují do skupin:

- Fyzická motivace – osoby chtějí nabrat fyzické síly, sportovat nebo se léčit
- Psychická motivace – osoby chtějí získat nové zážitky, nastavit duševní pohodu
- Motivace na základě lidských vztahů – osoby chtějí navštívit známé a příbuzné



- Kulturní motivace – osoby mají zájem poznávat tradice, umění a cizí kultury
- Prestižní motivace – jedinci chtějí rozvíjet svou osobnost<sup>7</sup>

## 2.2.6 Formy cestovního ruchu

Z určitých potřeb účastníků cestovního ruchu vznikají formy cestovního ruchu. Účastníci mají různé nároky a přání a liší se ve více parametrech. Pro uspokojení potřeb účastníků cestovního ruchu je potřeba sektor rozdělit dle odlišných kritérií. Toto rozdělení umožňuje snazší vytvoření a nabízení produktu, který jedinec poptává.<sup>7</sup>

- **Rekreační cestovní ruch** – turisty nejčastěji využívaná forma cestovního ruchu. Hlavním účelem je relaxace, odpočinek. Často na nových místech, které osoba ještě nepoznala nebo nemají k těmto místům přístup např. dovolená u moře nebo dovolená v lyžařském středisku. V České republice jsou velmi oblíbené typy chataření a chalupaření, které jsou z rekreačního hlediska velmi specifické. U chalupaření se nabízí více druhů aktivit: procházky, houbaření, zahrádkaření a kutilské práce.<sup>5</sup>
- **Kulturně poznávací cestovní ruch** - turisté poznávají památky, kulturu dané oblasti. Tato forma je často spojena s rekreační formou. Turisté si často vyhrajují čas během svého rekreačního pobytu a navštěvují památky, poznávají kulturu a tradice jiných národů nebo svého vlastního. Cílem je růst, zlepšení kulturní a odborné úrovně lidí tím, že budou navštěvovat kulturní akce, jako jsou výstavy, festivaly a památky.<sup>8</sup>
- **Sportovně turistický cestovní ruch** jedná se o krátkodobý či dlouhodobý pobyt za účelem psychického pohody, zlepšení fyzického stavu a kondice. Velmi častá je cykloturistika a horská turistika. Sportovně turistický cestovní ruch je aktivní relaxace a odpočinek lidí, kteří se účastní nebo podílejí na sportovních činnostech. Pod tento pojem lze zařadit kromě aktivní účasti ve sportu i sportovní zážitky spojené s pasivním sledováním události např. olympijské hry, sportovní utkání atd..<sup>5,9</sup>
- **Lázeňský cestovní ruch** se zabývá léčením, péčí o zdraví a také relaxací. Jedinec posiluje své fyzické a psychické zdraví. Jedná se o návštěvu míst s léčivými zdroji, které pomáhají s léčbou např. po zranění. Lázně se dělí dle léčivého zdroje. Tyto zdroje jsou prameny minerální nebo horké, bahna apod., lázeňská zařízení obvykle

nabízejí veškeré potřebné služby, které slouží k uzdravení či zlepšení zdravotního stavu návštěvníků.<sup>5,8</sup>

- **Zdravotní cestovní ruch** jedná se o vycestování za zdravotní péčí na vyšší úrovni, za specialistou v daném lékařském oboru např. zákroky na plastické chirurgii či na dentální chirurgii. Zdravotní cestovní ruch také obsahuje komerční wellness pobyty.<sup>5</sup>
- **Vzdělávací cestovní ruch**, tato forma cestovního ruchu se zabývá vzděláním v různých oblastech, a především v té jazykové. Často to bývají výměnné pobyty studentů, ale do této formy patří vycestování za účelem učení nebo zdokonalením jakýchkoliv schopností či vědomostí.<sup>5</sup>
- **Zážitkový cestovní ruch** jedná se o touhu člověka prožít a být součástí dobrodružství, neobvyklé situace či nevšedního zážitku. Velmi časté jsou adrenalinové zážitky či naprosto odlišné životní styly cizích kultur. Do této oblasti spadají také adrenalinové parky a areály.<sup>5</sup>
- **Specifický cestovní ruch** jedná se o formy cestovního ruchu, které vznikají na základě směřování a trendů cestovního ruchu. Tyto formy se jmenují podle účelů, který plní. Jedná se například o lovecký cestovní ruch, náboženský cestovní ruch, seniorský cestovní ruch nebo nákupní turistiku.<sup>8,10</sup>

### 2.2.7 Druhy cestovního ruchu

Sektor cestovního ruchu je třeba také rozdělit na druhy. Jednotlivé druhy reprezentují všeobecné typy cest v tomto odvětví. Druhy cestovního ruchu vyplývají z motivace osob tzn. důvod a účel, za kterým účastník cestuje do daného místa.

- **Druhy podle území realizace**

Z pohledu místa realizace lze cestovní ruch rozdělit na domácí a zahraniční cestovní ruch. Toto rozdělení lze dále dělit na výjezdový, příjezdový a tranzitní cestovní ruch. Tranzitní cestovní ruch znamená, že výletník pouze danou zemí projíždí, za účelem cesty do destinace. Příjezdový cestovní ruch jsou všechny návštěvy dané země

výletníkem. Výjezdový cestovní ruch je, když obyvatel dané země vycestuje za hranice svého státu.

Obrázek č.1 Druhy cestovního ruchu 1



Zdroj: Kotíková, 2013

- **Druhy podle způsobu účasti a formy úhrady nákladů**

Cestovní ruch může být volný nebo vázaný. Volný je, kde si účastník finančně hradí cestu z vlastních zdrojů. Vázaný znamená, že účastník hradí ze svých zdrojů jen část a určitý podíl mu hradí podnik nebo různé společenské fondy je to však vázané splněním žádaných podmínek.

- **Druhy dle způsobu a organizace a zabezpečení**

Toto rozdělení je na organizovaný a neorganizovaný cestovní ruch. Neorganizovaný znamená, že si účastník sestavuje si kombinace služeb z dostupného trhu sám dle svých potřeb. Organizovaný cestovní ruch je realizován cestovní kanceláří nebo jiným subjektem. Účastník si zakupuje již sestavený soubor služeb, který cestovní kancelář vytvořila. Tento soubor může obsahovat ubytování, dopravu, stravu, cestovní pojištění atd.

- **Druhy podle počtu cestujících**

V případě, že výletník vyrazil na cestu sám, tak se jedná o individuální turismus naopak v případě cestování ve více osobách se jedná o skupinový turismus.

- **Druhy podle délky trvání**

Cestovní ruch z tohoto pohledu dělíme na krátkodobý a dlouhodobý. Krátkodobý znamená, že cesta je má maximálně 3 přenocování. Dlouhodobý znamená, že je cesta delší než 3 přenocování. V případě, že se tato doba prodlouží na 6 měsíců v rámci domácího cestovního ruchu a na 12 měsíců v rámci zahraničního ruchu. V případě, že tato podmínka není dodržena mění se status turista na rezidenta.<sup>12,19</sup>

### **2.2.8 Faktory ovlivňující cestovní ruch**

Faktorů ovlivňující cestovní ruch jsou tři typy. Tyto faktory jsou posuzovány z dlouhodobé ekonomické výnosnosti. Jsou to faktory **lokalizační, realizační, selektivní**.

Lokalizační faktory velmi ovlivňují zákazníka. Lidé vyhledávají co nejvíce rozmanité přírodní oblasti. Čím více je přírodní oblast působivější a jedinečná, tím více je turisty vyhledávána a navštěvována. V oblíbě jsou čistá, malebná jezera, divoké řeky, horské vrcholy a národní parky. Lokality, která mají ve svém území památky mají velký význam a jsou velmi čteně navštěvovány např. památky ze seznamu UNESCO. Opakem přírodních lokalit jsou lokality s bohatými společenskými aktivitami, jako jsou např. divadla, výstavy, sportovní utkání a akce.<sup>9</sup>

Realizační faktory jsou především služby v dané lokalitě. Umožňují se dostat do cílové oblasti, tyto služby je nutné stále zlepšovat a rozvíjet, aby lokalita zůstala konkurenceschopná. V opačném případě by lokalita bez souhrnného balíčku služeb upadala a nebyla by schopná se na trhu udržet. Jedná se o čistotu, bezpečnost, pravidelnost a pohodlí na přijatelnou cenu. Dopravní dostupnost je velmi důležitá a hraje velkou roli při rozhodování výletníka, zda navštíví danou lokalitu. Významnost dopravní dostupnosti je v přímé úměře s délkou trasy, čím delší trasa je, tím větší význam pro výletníka má. Požadavky ohledně infrastruktury služeb se liší např. na dovolené u moře se budou požadavky lišit od dovolené v horách. Služby, u kterých se požadavky neliší, jsou stravovací a ubytovací služby.<sup>9</sup>

Selektivní faktory jsou faktory sloužící k analýze dané oblasti, pro určení způsobu, jak může cestovní ruch v dané oblasti fungovat. Zjišťuje se, jestli o lokalitu výletníci budou mít zájem a jaký typ výletníků to bude a v jakém počtu. Analyzuje se úroveň dopravy a služeb,

cenová dostupnost, vnímání lokality výletníky, konkurenceschopnost a politická situace. Cílem je najít takovou oblast, která bude ekonomicky výnosná a zároveň přívětivá pro výletníky.<sup>9</sup>

### 2.2.9 Zaměstnanost v cestovním ruchu

Cestovní ruch generuje mnoho pracovních příležitostí, především v zařízeních a podnicích, které nabízejí zákazníkům služby. Mezi tyto služby patří ubytovací a stravovací zařízení, dopravní služby, cestovní kanceláře, prodeje suvenýrů a jiných výrobků, turistické agentury a další atrakce pro turisty.<sup>13</sup> V následující tabulce jsou počty zaměstnaných osob pro jednotlivé roky, bohužel data pro rok 2020 ještě nebyla Českým statistickým úřadem zveřejněna. Mezi zaměstnané osoby se započítávají lidé, kteří pracují v: hotelech, restauracích, dopravě (silniční, železniční a letecká), doplňkových službách, cestovních agenturách, kulturních a sportovních službách. Také jsou zde uvedeny hodnoty, které souvisí se zaměstnáním v cestovním ruchu a jiná odvětví spadající pod cestovní ruch. (ČSÚ, 2019)

Tabulka č. 1 počet zaměstnaných osob v cestovním ruchu

Rok	Počet zaměstnaných osob	Z toho počet mužů	Z toho počet žen
2011	232 463	109 119	123 345
2012	229 551	107 825	121 726
2013	227 630	106 872	120 758
2014	225 006	105 265	119 741
2015	229 197	107 203	121 994
2016	233 299	108 948	124 351
2017	235 178	109 298	125 880
2018	238 337	110 797	127 540
2019	239 649	111 129	128 520

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

### 2.2.10 Ekonomika cestovního ruchu

Na národní a regionální úrovni je cestovní ruch významná ekonomická činnost. Za rok 2019 tento obor tvořil 2,9 % HDP České republiky což představuje 165 mld. Kč. Cestovní ruch také zaměstnal 239 649 osob ve složení 83 % zaměstnaných osob a osob podnikajících 17 %. Ekonomickým cílem cestovního ruchu je prodat nabízené služby a zboží. Příjmy z cestovního ruchu jsou důležitý ekonomický ukazatel ČR.<sup>14</sup>

## 2.3 Historie cestovního ruchu v ČR

S cestovním ruchem se setkáváme od nepaměti. Motivů pro cestování je mnoho, v minulosti však motivy cestování byly zpravidla velmi pragmatické a zábava představovala spíše doplněk cestování. Cestovní ruch tak, jak ho známe v dnešní době, se začal utvářet ve druhé polovině 19. století díky rostoucímu hospodářskému vývoji, průmyslu a také rostoucí životní úrovni. S tím souvisel vznik kategorie – volný čas, který do té doby znala pouze šlechta, event. vyšší vrstvy společnosti. Postupně se začínají budovat rekreační zařízení např. lázeňská, sportovní, stravovací. V České republice novodobý cestovní ruch zaznamenal velký vývoj na počátku 20. století díky rozšiřujícímu se lázeňství a trampingu. Současně v této době se začínají stavět první hotelové celky a vznikají společnosti se zaměřením na turismus. V roce 1920 vznikla společnost ČEDOK a Klub československých turistů. Po 2. světové válce, po únoru 1948 se dostává k moci levice, která měla svými politickými opatřeními na cestovní ruch velký vliv; zejména téměř znemožnila vycestování do západních zemí. V této době se u nás rozšiřuje chatařství a chalupářství. Největší změny přicházejí s rokem 1989, dochází k privatizaci a vzniká konkurenční prostředí v prostředí cestovního ruchu. Také významnou roli má otevření hranic, díky tomu je zde prostor pro vznik cestovních kanceláří.<sup>15</sup>

Tabulka č. 2 etapy vývoje cestovního ruchu

Etapa	Období	Dopravní prostředek	Motivace	Účastníci
Prefáze	do roku 1850	pěšky, kůň, drožka, zčásti loď	poutní cesty, křižácké výpravy, obchod, objevitelské cesty, vzdělání	elita, šlechta, obchodníci
Počáteční fáze	1850-1914	železnice, parní loď	zotavení, rekreace	nová střední vrstva
Rozvojová fáze	1914-1945	železnice, automobil, autobus, letadlo (liniové)	léčení, rekreace, komerční účely	pracující s vyšší životní úrovní
Vrcholová fáze	po roce 1945	automobil, letadlo (charter)	regenerace, rekreace, komerční účely	všechny vrstvy (ve vyspělých zemích)

Zdroj: W. Frayer, 1980, cit. V. Malá, 1999,<sup>16</sup>

## **2.4 Covid - 19**

### **2.4.1 Definice onemocnění Covid - 19**

Covid-19 je onemocnění virového původu způsobené virem SARS-CoV-2. Toto onemocnění je vysoce infekční, šíří se především kapičkami slin nebo výtoky z nosu, když infekční osoba kýchá nebo kašle. Většina nakažených lidí virem Covid-19 má mírné až střední respirační potíže, tito lidé se vyléčí, aniž by vyžadovali speciální léčbu. Starší osoby a lidé se zdravotními problémy typu chronické respirační onemocnění, cukrovka, rakovina, kardiovaskulární choroby mají větší riziko, že se u nich projeví vážný průběh. Případy pacientů s vážným průběhem mohou končit smrtí pacienta a je nutná lékařská pomoc.

### **2.4.2 Příznaky onemocnění Covid-19**

Na průběh infekce onemocnění Covid-19 mají vliv dva faktory, a to velikost infekční dávky (zatím není určena výše) a imunita daného jedince. V případě, že je osoba vystavena vysoké infekční dávce nebo je dávka opakovaná či dlouhodobá, tak je nakažení velmi pravděpodobné. Velikost dávky také může ovlivnit průběh onemocnění a délku inkubace. Nejčastější příznaky nemoci jsou horečka, suchý kašel, únava, dušnost, bolest svalů a kloubů, ztráta chuti, čichu a výjimečně průjem a zvracení. Pacienti se závažným průběhem trpí trombózou a kardiomyopatií či akutním postižením ledvin. Dle doposud získaných dat je přibližně u 10-50 % osob hlášeno bezpříznakové onemocnění. U těchto pacientů onemocnění dokáže potvrdit pouze testování. Tyto osoby s bezpříznakovým průběhem jsou nejhorším typem přenašečů viru.

### **2.4.3 Původ onemocnění Covid-19**

Původcem onemocnění Covid-19, virus SARS-CoV-2, je nový koronavirus. Koronaviry patří do velké skupiny obalených RNA virů. Tyto viry byly zjištěny již v 60. letech 20. století. Většina těchto virů koluje mezi zvířaty např. u netopýrů. Primárním zdrojem onemocnění Covid-19 je s největší pravděpodobností zatím blíže neurčené zvíře. První případy onemocnění se objevily v tržnici ve městě Wu-chan v prosinci 2019. V tržnici se virus začal šířit pomocí kapének a tržnice byla 1.1.2020 uzavřena. WHO (World Health Organization) 11.3.2020 prohlásila šíření viru Covid-19 za světovou pandemii.<sup>17,18</sup>

### 3 Empirická část

#### 3.1 Ovlivnění vybraných ukazatelů cestovního ruchu pandemií Covid-19

Při zmapování situace a analýze změn v cestovním ruchu způsobených celosvětovou virovou pandemií Covid-19 byla v práci použita data ze zdrojů Českého statistického úřadu (ČSÚ) a České národní banky (ČNB). V práci je rozdělený pohled na první a druhé pololetí pro možnost sledování vývoje situace a ovlivnění vládními opatřeními. Pro některé ukazatele ve čtvrtém kvartále roku 2020 nebyla Českým statistickým úřadem uvedena data z důvodu možné nepřesnosti. Dle Českého statistického úřadu se data snížila o 85-95 % oproti předešlému roku. Zvolené ukazatele pro jednotlivá pololetí jsou bilanční saldo, počet delších a kratších cest v rámci České republiky (ČR) a zahraničí, počet přenocování na delších a kratších cestách v rámci ČR a zahraničí a průměrné výdaje na jednu delší a kratší cestu v rámci ČR a zahraničí.

#### 3.2 První pololetí

Při zmapování situace a analýze změn v cestovním ruchu jsme vycházeli ze srovnání jednotlivých pololetí; a to jednak v době před propuknutím pandemie Covid – 19 a následně s ovlivněním v důsledku vládních opatření.

##### 3.2.1 Bilanční saldo cestovního ruchu České republiky

Tabulka č. 3 bilanční saldo cestovního ruchu České republiky v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v mil. Kč]

<b>Bilanční saldo 1. pololetí mezi lety 2011-2020</b>					
Rok	Příjmy	Výdaje	Saldo	$\Delta$ yt	$\Delta$ t
2011	65 897	40 939	24 958	-	-
2012	70 352	42 391	27 961	3003	0,12032
2013	66 714	42 844	23 870	-4091	-0,14631
2014	66 201	48 513	17 688	-6182	-0,25899
2015	70 196	56 648	13 548	-4140	-0,23406
2016	73 105	60 271	12 834	-714	-0,0527
2017	79 394	63 374	16 020	3186	0,24825
2018	79 808	64 693	15 115	-905	-0,05649
2019	81 688	66 765	14 923	-192	-0,0127
2020	50 864	45 902	4 962	-9961	-0,66749

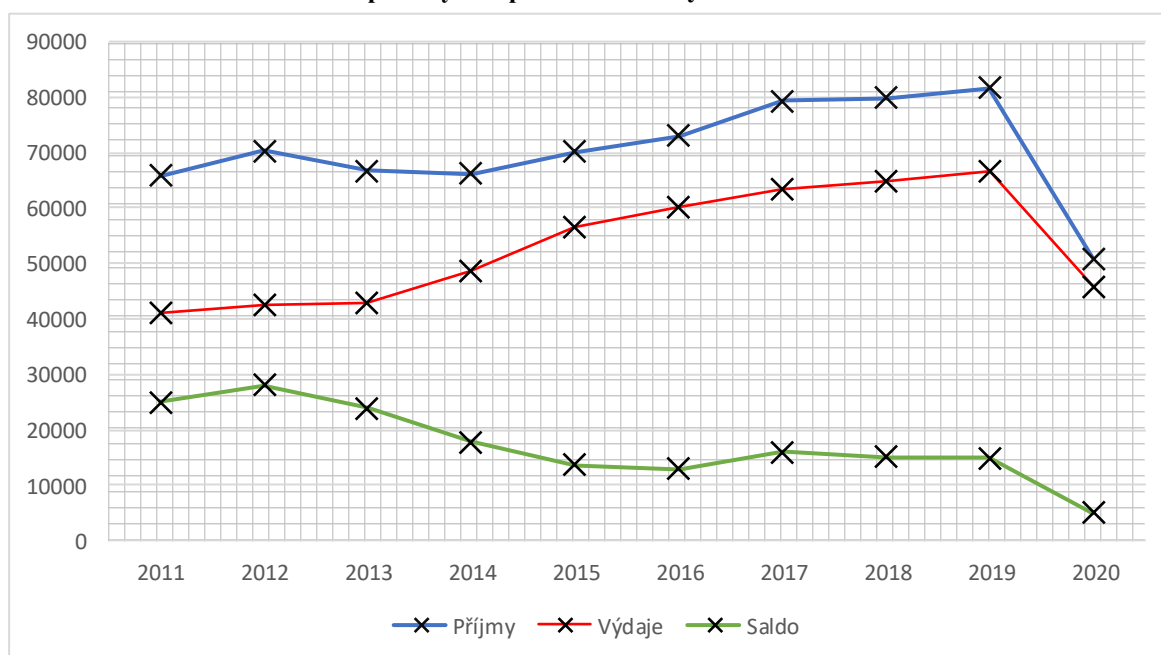
Zdroj: vlastní zpracování z dat ČNB

Mezi lety 2011 až 2020 dosahuje kladné domácí bilanční saldo cestovního ruchu maximální hodnoty v roce 2012 a to 27 961 milionů Kč. Minimální kladná hodnota



bilančního salda je v roce 2020 a to 4 962 milionu Kč. V prvním pololetí roku 2020 došlo k meziročnímu poklesu o 66,7 % v důsledku proti epidemiologických opatření vlády ČR; příjmy poklesly více než výdaje. Uzávěra státních hranic a následná restriktivní opatření se projevily u příjmů meziročním poklesem o 39,7 %; u výdajů byl zaznamenán pokles o 31,2 %. V grafu je to znázorněno strmějším poklesem modré křivky reprezentující příjmy oproti křivce výdajů.

**Graf č. 1 bilanční saldo České republiky v 1. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 3

### 3.2.2 Počet delších cest v 1. pololetí

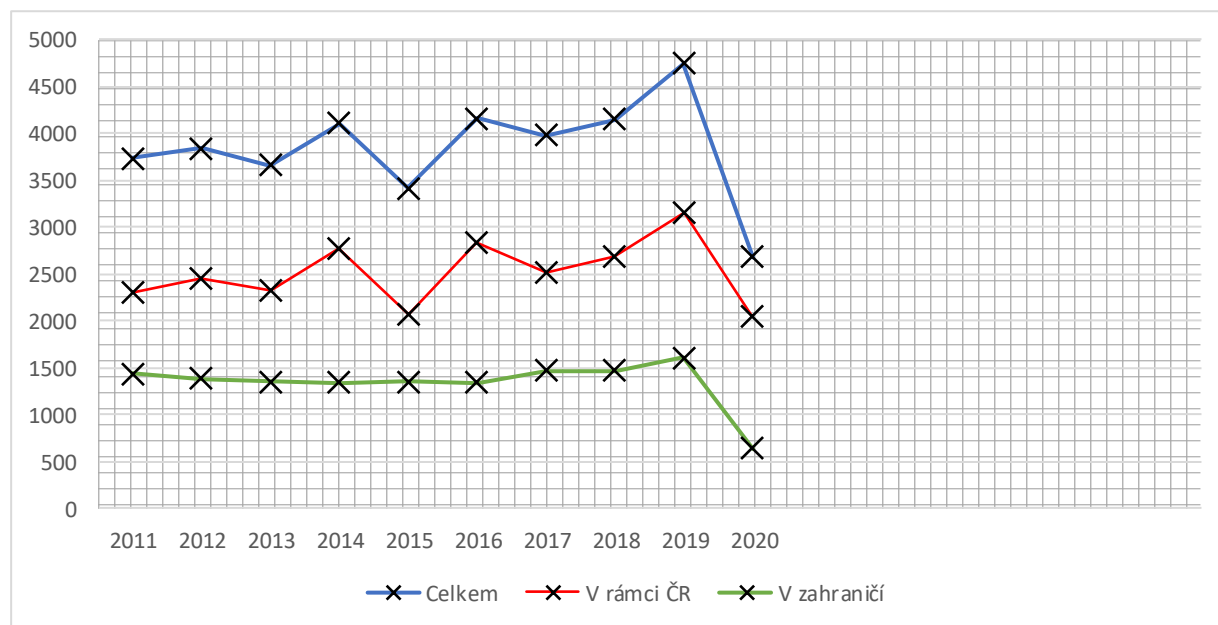
**Tabulka č. 4 počet delších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]**

Počet delších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	3732	2304	1428	-	-
2012	3835	2452	1383	103	0,0276
2013	3656	2311	1345	-179	-0,0467
2014	4107	2774	1333	451	0,1234
2015	3412	2064	1348	-695	-0,1692
2016	4158	2826	1332	746	0,2186
2017	3978	2513	1465	-180	-0,0433
2018	4151	2683	1468	173	0,0435
2019	4746	3142	1604	595	0,1433
2020	2675	2042	633	-2071	-0,43637

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Pojem delší cesta lze definovat jako vycestování rezidentů v rámci České republiky nebo do zahraničí se splněnou podmínkou přenocování 4 a více nocí (ČSÚ). V prvním pololetí ve zkoumaném období mezi lety 2011 až 2020 dosahuje celková hodnota počtu delších cest rezidentů České republiky svého maxima v roce 2019. Nejnižší hodnotu pozorujeme v roce 2020, kdy dochází k velkému propadu, který je na křivce grafu výrazný také z důvodu zaznamenaného maxima v předešlém roce. Meziroční procentuální pokles u celkového počtu delších cest je 43,64 %. Pokles delších cest v rámci ČR je o 35,01 % a v zahraničí o 60,54 %. Propad hodnot zdůvodňujeme jednoznačně nařízenými vládními opatřeními, v druhém sledu pak obavou z cestování. Předpokládáme, že drtivá většina cest v tomto období byla uskutečněna z pracovním, nikoliv rekreačních důvodů. Odhadnuté hodnoty pro 2. kvartál znamenaly pro cestovní ruch velký šok; ČSÚ uvádí pokles 85-95 %.

**Graf č. 2 počet delších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020**



*Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 4*

## Počet kratších cest v 1. pololetí

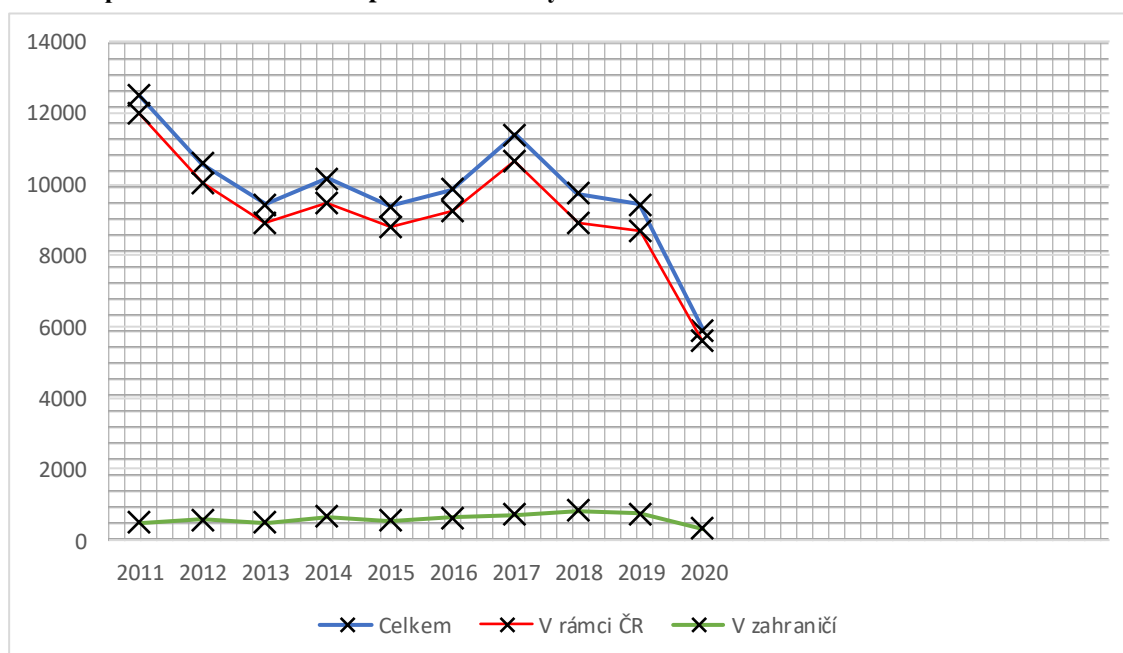
Tabulka č. 5 počet kratších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]

Počet kratších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	12 482	11 974	508	-	-
2012	10 586	10 006	580	-1896	-0,1519
2013	9 424	8 917	507	-1162	-0,10977
2014	10 157	9 497	660	733	0,07776
2015	9 367	8 811	556	-790	-0,07778
2016	9 860	9 232	628	493	0,05263
2017	11 385	10 671	714	1525	0,15467
2018	9 733	8 906	827	-1652	-0,1451
2019	9 439	8 698	741	-294	-0,0302
2020	5 901	5 587	314	-3538	-0,37483

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Definice kratší cesty uvádí, že se jedná vycestování rezidentů v rámci České republiky nebo zahraničí s přenocováním v intervalu 1 až 3 noci (ČSÚ). Nejvíce kratších cest bylo zaznamenáno v roce 2011, od té doby křivka grafu roste a klesá v poměrně úzkém intervalu. V roce 2020 opět nastal propad, a to o 37,5 % na hodnotu 5901 uskutečněných cest. V porovnání s delšími cestami v prvním pololetí je rozdíl 6,16 %. Počet kratších cest v České republice se oproti předešlému období snížil o 35,8 % a cesty do zahraničí klesly, z důvodů vládních opatření razantněji, a to o 57,6 %.

Graf č. 3 počet kratších cest v 1. pololetí mezi lety 2011-2020



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 5

### 3.2.3 Počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí

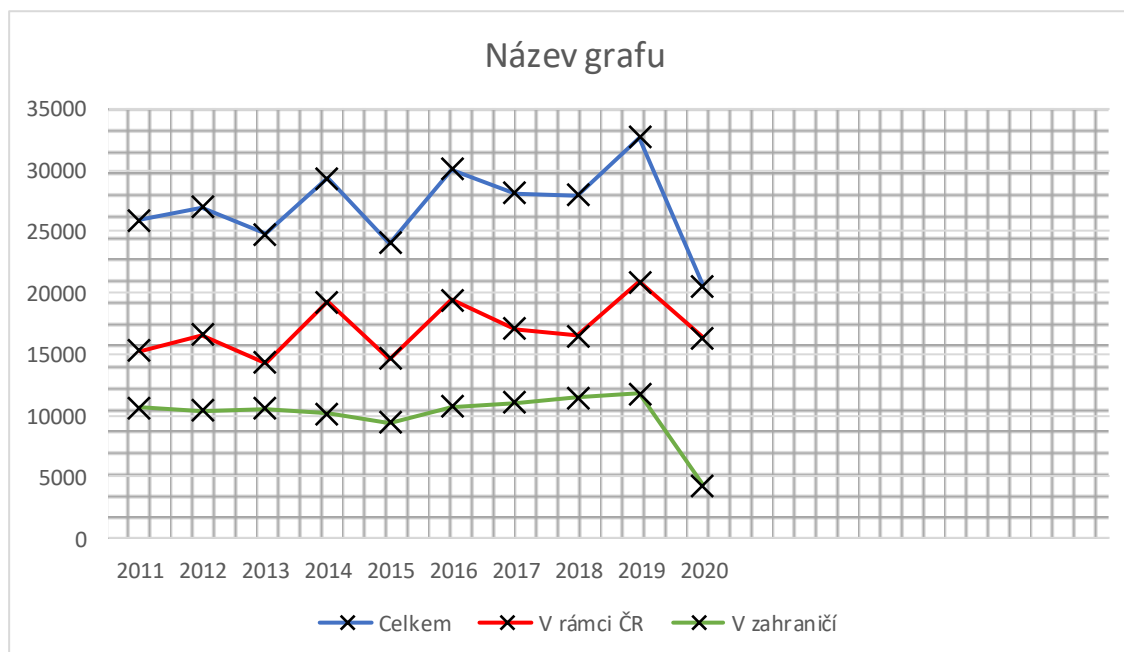
Tabulka č. 6 počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]

Počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	25 907	15 251	10 656	-	-
2012	26 983	16 603	10 380	1076	0,04153
2013	24 821	14 312	10 509	-2162	-0,08012
2014	29 370	19 237	10 133	4549	0,18327
2015	24 025	14 654	9 371	-5345	-0,18199
2016	30 087	19 417	10 670	6062	0,25232
2017	28 080	17 063	11 017	-2007	-0,06671
2018	27 938	16 460	11 478	-142	-0,00506
2019	32 673	20 894	11 779	4735	0,16948
2020	20 577	16 331	4 246	-12096	-0,37021

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Parametr počet přenocování na delších cestách je velmi přínosný pro subjekty, které provozují ubytovací služby. Při porovnání prvního a druhého pololetí lze vidět, že první pololetí je v rámci přenocování na delších cestách slabší. Tento jev je samozřejmě způsoben tím, že v letním období jsou typické letní dovolené za účelem rekreace. V prvním pololetí je maximální celkový počet přenocování v roce 2019, hodnota činí 32 673 tisíc přenocování. Následně lze pozorovat prudký pokles v roce 2020, kdy celkový počet přenocování činí 20 577 tisíc. V procentuální vyjádření se jedná o 37 % úbytek proti předešlému období. Při pohledu na situaci v rámci České republiky pozorujeme pokles o 21,8 % a v zahraničí je pokles téměř trojnásobný a to o 63 %.

Graf č. 4 počet přenocování na delších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 6

### 3.2.4 Počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí

Tabulka č. 7 počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020

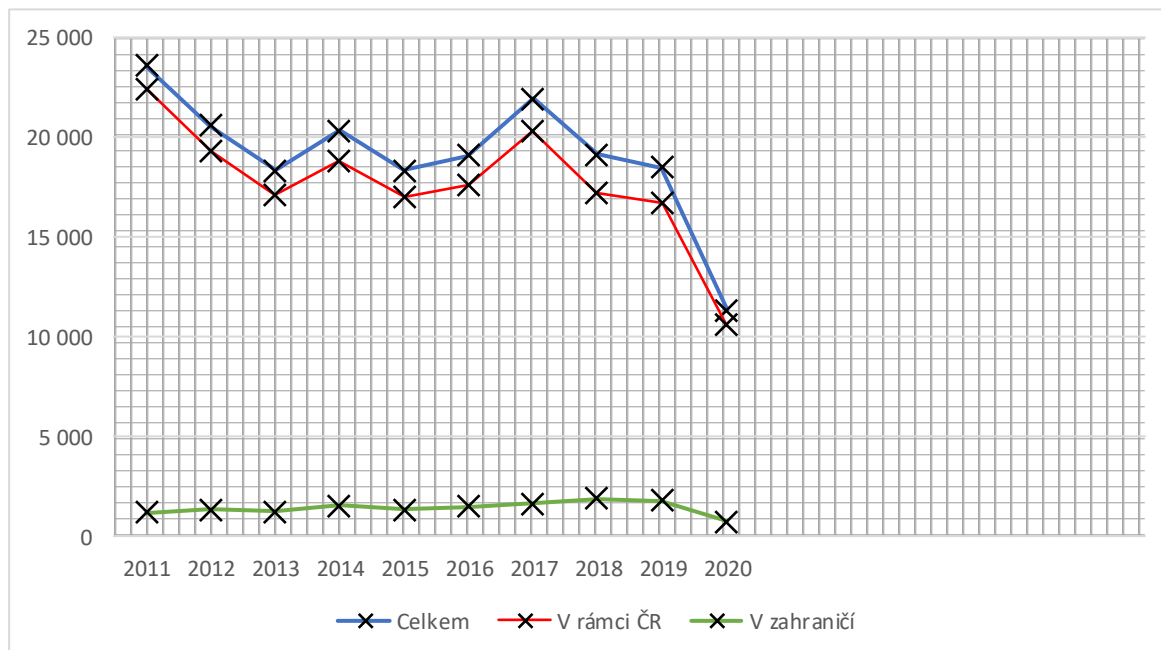
Počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	23 574	22 385	1 189	-	-
2012	20 598	19 281	1 317	-2976	-0,12624
2013	18 317	17 095	1 222	-2281	-0,11074
2014	20 339	18 812	1 527	2022	0,11039
2015	18 356	17 027	1 329	-1983	-0,09749
2016	19 110	17 608	1 502	754	0,04108
2017	21 927	20 315	1 612	2817	0,14741
2018	19 150	17 257	1 893	-2777	-0,12665
2019	18 492	16 734	1 758	-658	-0,03436
2020	11 342	10 615	727	-7150	-0,38665

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

U přenocování na kratších cestách nelze pozorovat tak zjevný rozdíl mezi prvním a druhým pololetím, jako právě u přenocování na delších cestách. Celkové meziroční snížení počtu přenocování je o 38,7 % což absolutně vyjádřeno odpovídá 7 150 tisícům přenocování. Meziroční snížení v České republice je 36,6 % a v zahraničí 58,7 %. Maximální hodnota

počtu přenocování na kratších cestách byla zaznamenána v roce 2011. Od roku 2011 pozorujeme spíše pokles křivky s občasnými vzestupem, např. v roce 2017 s hodnotou 21 927 což odpovídá meziročnímu zvýšení o 14,7 %.

**Graf č. 5 počet přenocování na kratších cestách v 1. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 7

### 3.2.5 Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 1. pololetí

**Tabulka č. 8 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]**

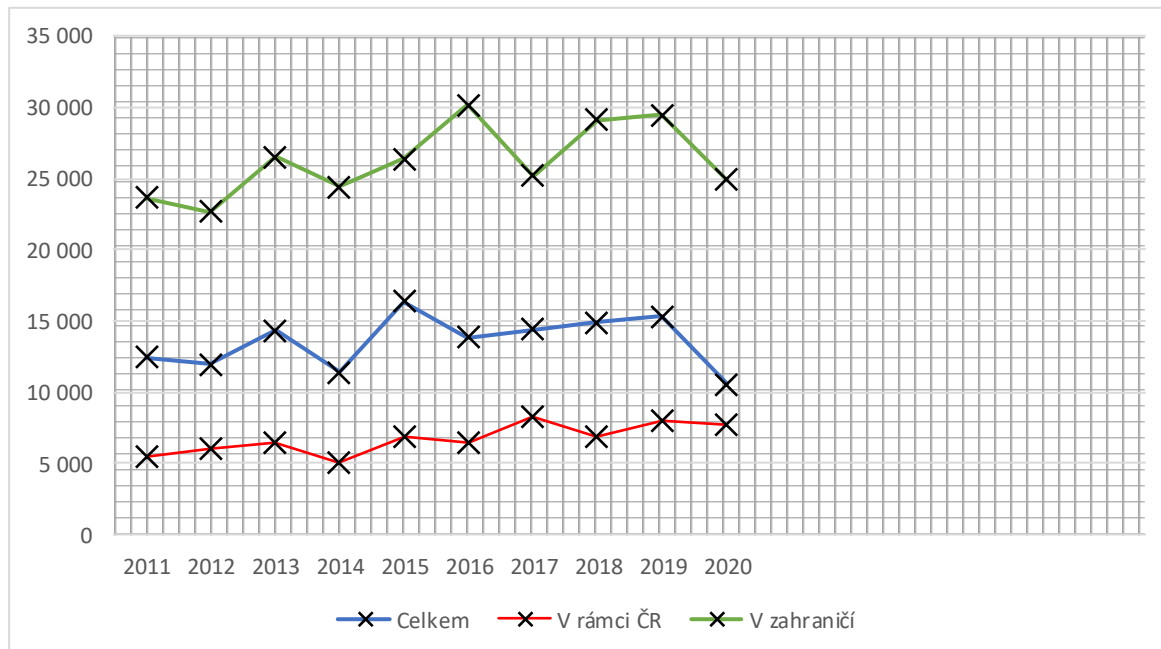
Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	12 446	5 490	23 653	-	-
2012	11 960	5 966	22 670	-486	-0,03904
2013	14 344	6 521	26 548	2384	0,19933
2014	11 394	5 104	24 400	-2950	-0,20566
2015	16 341	6 866	26 376	4947	0,43418
2016	13 831	6 410	30 125	-2510	-0,1536
2017	14 425	8 227	25 192	594	0,04295
2018	14 865	6 924	29 110	440	0,0305
2019	15 304	8 041	29 484	439	0,02953
2020	10 543	7 705	24 906	-4761	-0,31109

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Celkové průměrné výdaje na jednu delší cestu v první pololetí klesly o 31,1 % proti předešlému období. Jedná se o nejnižší hodnotu ve zkoumaném intervalu. Tento pokles je zapříčiněn poklesem výdajů v zahraničí, které klesly o 15,5 %, průměrné výdaje v České

republiky zaznamenaly jen nepatrný rozdíl 4,2 %. Nejvyšší hodnota celkových průměrných výdajů byla zaznamenána v roce 2015 a následujícím roce došlo k poklesu 15,4 %.

**Graf č. 6 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 8

### 3.2.6 Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 1. pololetí

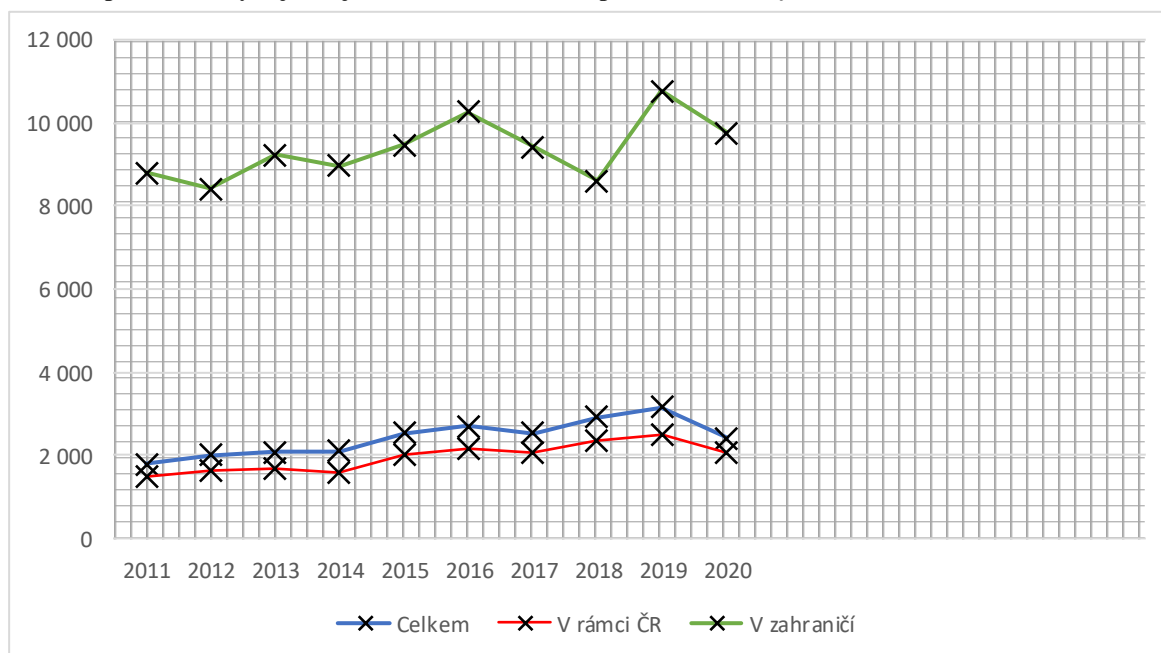
**Tabulka č. 9 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]**

Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	1 793	1 495	8 801	-	-
2012	2 009	1 618	8 418	216	0,120468
2013	2 082	1 668	9 241	73	0,036336
2014	2 108	1 606	8 972	26	0,012488
2015	2 535	2 033	9 468	427	0,202562
2016	2 708	2 169	10 264	173	0,068245
2017	2 529	2 046	9 433	-179	-0,0661
2018	2 913	2 379	8 619	384	0,151839
2019	3 160	2 489	10 783	247	0,084792
2020	2 409	2 049	9 774	-751	-0,23766

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Podobně jako u celkových průměrných výdajů na jednu delší cestu pozorujeme pokles i u kratších cest, a to přesně o 23,8 %. V rámci České republiky průměrné výdaje na jednu kratší cestu mají trend růstu již od roku 2011, v roce 2020 došlo k poklesu o 17,7 % oproti předešlému období. V zahraničí byla nejvyšší hodnota průměrných výdajů zaznamenána v roce 2019, v roce 2020 došlo k poklesu o 9,4 %.

**Graf č. 7 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 1. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 9

### 3.3 Druhé pololetí

#### 3.3.1 Bilanční saldo cestovního ruchu České republiky

**Tabulka č. 10 bilanční saldo cestovního ruchu České republiky ve 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v mil. Kč]**

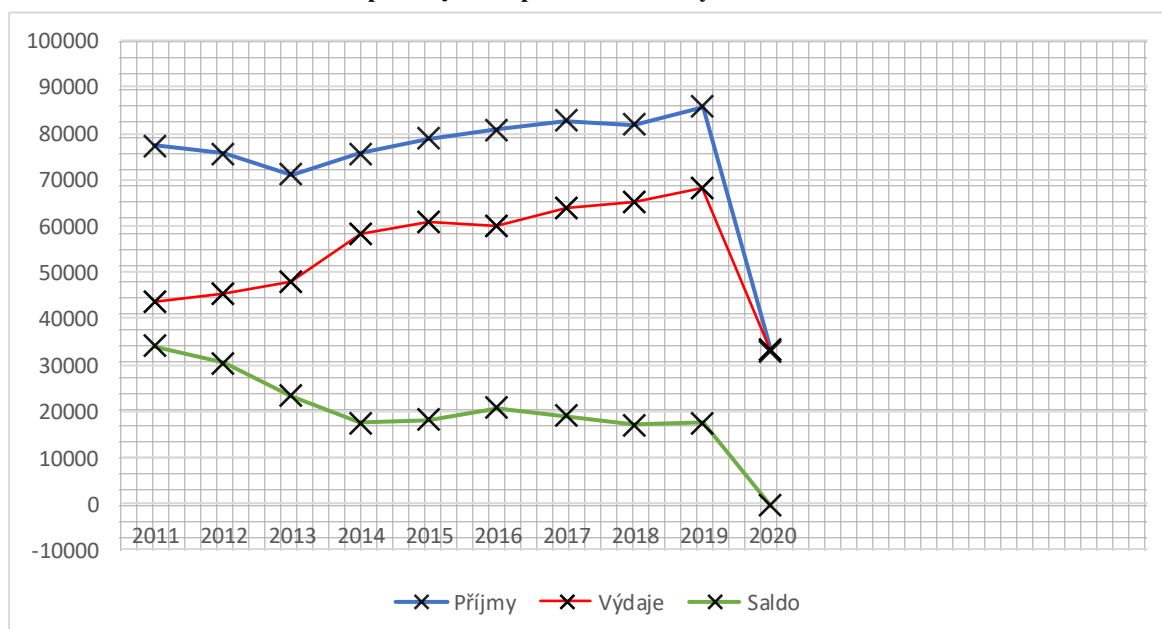
Bilanční saldo 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Příjmy	Výdaje	Saldo	$\Delta$ yt	$\Delta$ t
2011	77 422	43 444	33 978	-	-
2012	75 606	45 190	30 416	-3562	-0,10483
2013	71 115	47 913	23 202	-7214	-0,23718
2014	75 582	58 210	17 372	-5830	-0,25127
2015	78 800	60 734	18 066	694	0,03995
2016	80 680	59 949	20 731	2665	0,14751
2017	82 678	63 835	18 843	-1888	-0,09107
2018	81 909	64 959	16 950	-1893	-0,09993
2019	85 787	68 277	17 510	560	0,03304
2020	32 855	33 362	-507	-18017	-1,02895

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČNB



V tabulce lze pozorovat trend růstu příjmů od roku 2013. Příjmy pramení z nárůstu aktivního turismu, zvýšení počtu turistů ze zahraničí a také z postupného zvyšování cen. Nejvyšší hodnota salda je v roce 2011, kdy byly příjmy na vysoké úrovni, a naopak výdaje na nízké. V roce 2019 je hodnota příjmů stále v trendu růstu, dokonce na nejvyšší úrovni za sledované období. V roce 2020 v letním období byly restriktce ohledně cestování sice zmírněny, ale započatý propad to již nemohlo zastavit. Důvodů je vícero - lidé necestovali z důvodu bezpečnosti, z finančních důvodů, ale také kvůli uzavření některých zemí, které zavedly striktnější opatření. Saldo je záporné a meziroční pokles je o 102,9 %. Hodnoty příjmů klesly o 61,7 % a výdaje o 51,1 %.

**Graf č. 8 bilanční saldo České republiky ve 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



*Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 10*

### 3.3.2 Počet delších cest v 2. pololetí

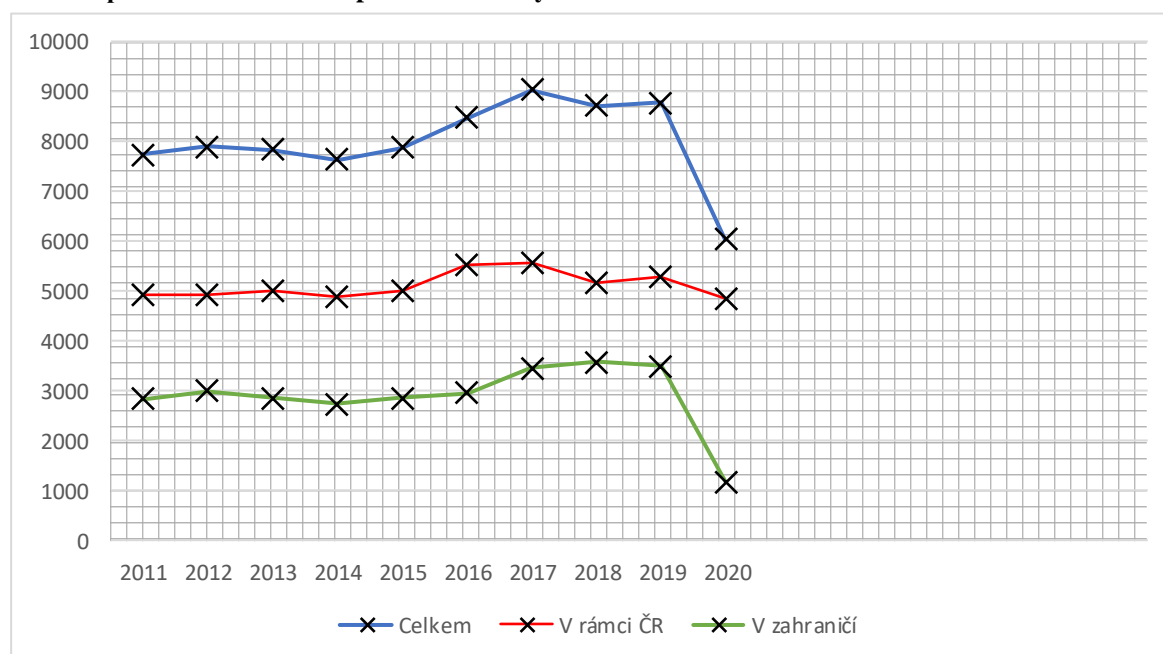
Tabulka č. 11 počet delších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]

Počet delších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	7 743	4 919	2 824	-	-
2012	7 891	4 906	2 985	148	0,01911
2013	7 841	4 993	2 848	-50	0,00634
2014	7 626	4 894	2 732	-215	-0,02742
2015	7 878	5 020	2 858	252	0,03304
2016	8 472	5 528	2 944	594	0,0754
2017	9 045	5 582	3 463	573	0,06763
2018	8 723	5 153	3 570	-322	-0,0356
2019	8 770	5 271	3 499	47	0,00539
2020	6 027	4 857	1 170	-2743	-0,31277

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

V tabulce lze sledovat, že maximální celkové hodnoty bylo dosaženo v roce 2017. Celkový průběh křivky grafu je s tendencí růstu, ale můžeme vidět mírné propady a nárůsty. K velkému propadu došlo opět v roce 2020 v procentuálním vyjádření se jedná o 31,3 %. Druhé pololetí roku 2020 zaznamenalo propad proti minulému období, nicméně již ne tak výrazný - jedná se o 12,4 % zlepšení proti prvnímu pololetí. Je to způsobeno tím, že v letním období se situace ohledně virusu zlepšila a byly zmírněny restrikce. Zmírnění restrikcí umožnilo vycestování našich občanů do zahraničí, ale i přes tuto možnost, pravděpodobně opět z obav o vlastní zdraví, pozorujeme propad delších cest v zahraničí o 66,6 %. Naopak delší cesty v rámci České republiky zaznamenaly pokles pouze o 7,9 % proti předešlému období, což hodnotíme vzhledem k dané situaci jako velmi pozitivní zprávu pro oblast cestovního ruchu.

**Graf č. 9 počet delších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 11

### 3.3.3 Počet kratších cest v 2. pololetí

**Tabulka č. 12 počet kratších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]**

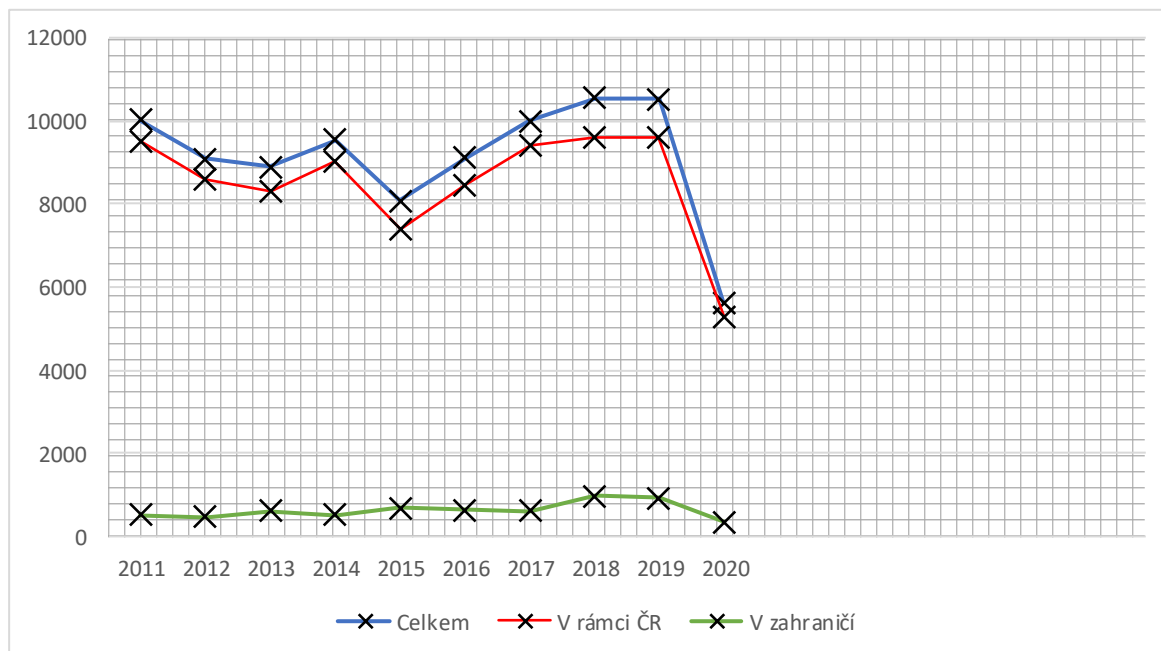
Počet kratších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	10 027	9 509	518	-	-
2012	9 092	8 622	470	-935	-0,09324
2013	8 902	8 298	604	-190	-0,02089
2014	9 553	9 031	522	651	0,07313
2015	8 074	7 393	681	-1479	-0,15482
2016	9 118	8 470	648	1044	0,1293
2017	10 005	9 391	614	887	0,09728
2018	10 567	9 591	976	562	0,05617
2019	10 531	9 604	927	-36	0,00341
2020	5 633	5 276	357	-4898	-0,4651

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Kratší cesty v druhém pololetí se ve sledovaném pohybuji zpočátku v mírně sestupné tendenci. Po nárůstu v roce 2014 a následném poklesu se počet kratších cest kontinuálně zvyšoval; následoval strmý pokles v roce 2020 - oproti roku 2019 v procentuálním vyjádření 46,51 %, navzdory tomu, že letní období roku 2020 bylo vzhledem k uvolnění vládních opatření poměrně příznivé pro cestování. Na celkové sumě cest se podílí především cesty v rámci České republiky, počet cest do zahraničí je nízký. Konec roku se dlouhodobě ukazuje

jako nejslabší v počtu cest a ve spojení s virovou pandemií je pokles velký. V rámci České republiky se jedná o 45,1 % a v do zahraničí o 61,5 %.

**Graf č. 10 počet kratších cest v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 12

### 3.3.4 Počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí

**Tabulka č. 13 počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v tis.]**

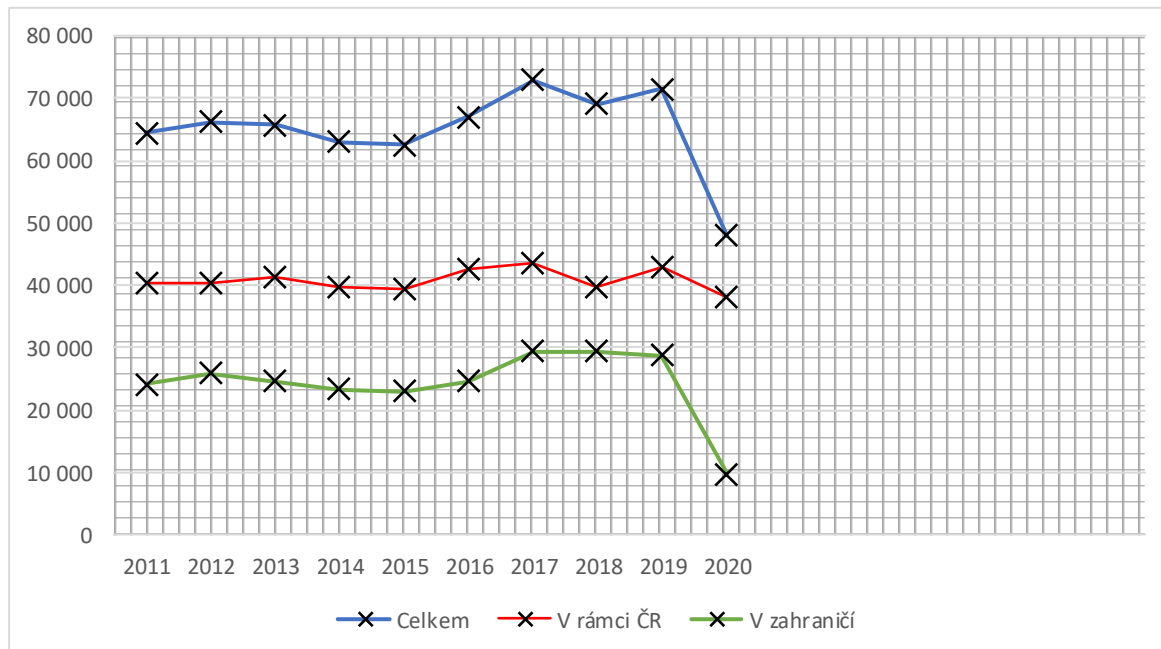
Počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	64 416	40 347	24 069	-	-
2012	66 253	40 374	25 879	1 837	0,02852
2013	65 763	41 179	24 584	-490	-0,00739
2014	63 007	39 741	23 266	-2 756	-0,04191
2015	62 455	39 512	22 943	-552	-0,00876
2016	67 078	42 556	24 522	4 623	0,07402
2017	72 903	43 440	29 463	5 825	0,08684
2018	69 061	39 721	29 340	-3 842	-0,0527
2019	71 556	42 800	28 756	2 495	0,03613
2020	47 898	38 118	9 780	-23 658	-0,33062

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Počet přenocování v druhém pololetí je značně vyšší oproti prvnímu pololetí i v roce 2020. V celkovém počtu došlo ke snížení o 33 %. V rámci České republiky došlo k propadu o 10,9 % což odpovídá 4 682 tisícům přenocování. Zájem o Českou republiku byl poměrně

vysoký, naopak přenocování v zahraničí zaznamenala propad 66 % což v absolutním vyjádření činí 18 976 tisíc přenocování.

**Graf č. 11 počet přenocování na delších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 13

### 3.3.5 Počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí

**Tabulka č. 14 počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**

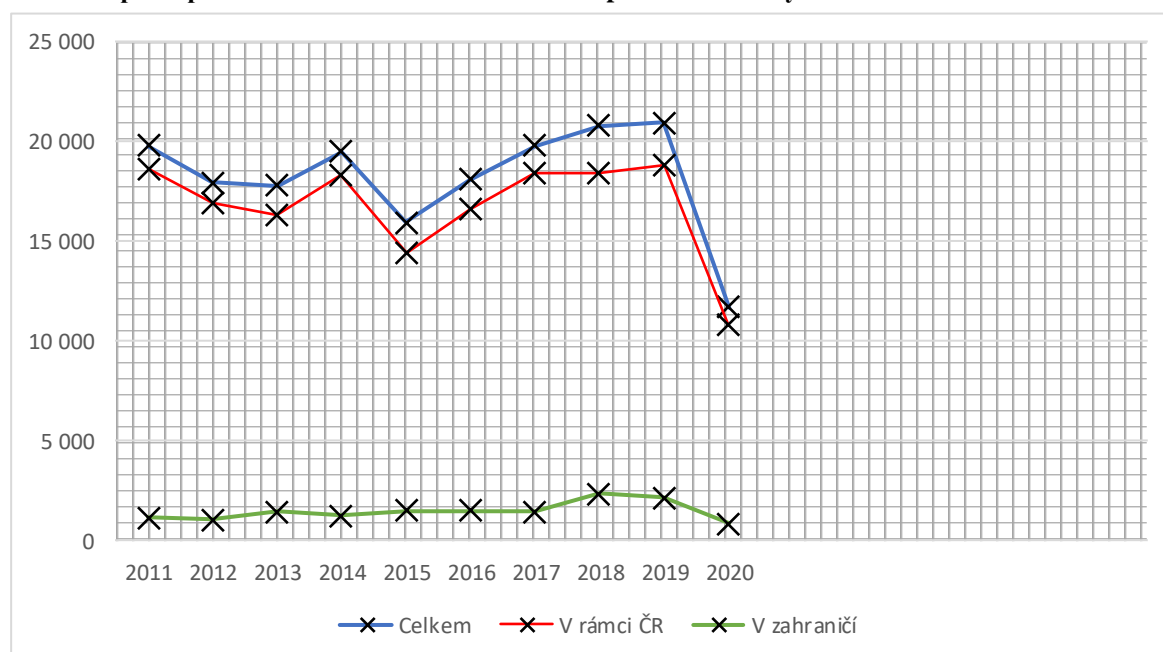
Počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	19 796	18 643	1 153	-	-
2012	17 949	16 919	1 030	-1847	-0,09330
2013	17 764	16 345	1 419	-185	-0,01031
2014	19 512	18 266	1 246	1748	0,0984
2015	15 951	14 444	1 507	-3561	-0,1825
2016	18 107	16 630	1 477	2156	0,13516
2017	19 808	18 378	1 430	1701	0,09394
2018	20 772	18 443	2 329	964	0,04867
2019	20 965	18 849	2 116	193	0,00929
2020	11 663	10 821	842	-9302	-0,44369

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

V druhém pololetí jsou hodnoty přibližně ve stejné hladině, jako v prvním pololetí. Rozdíl je však ten, že zaznamenané maximum činí v roce 2019 přesně 20 965 tisíc přenocování.

Opět pozorujeme celkový propad v roce 2020 o 44,4 %. V rámci České republiky vidíme pokles 42,6 % a v zahraničí 60,2 %.

**Graf č. 12 počet přenocování na kratších cestách v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 14

### 3.3.6 Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 2. pololetí

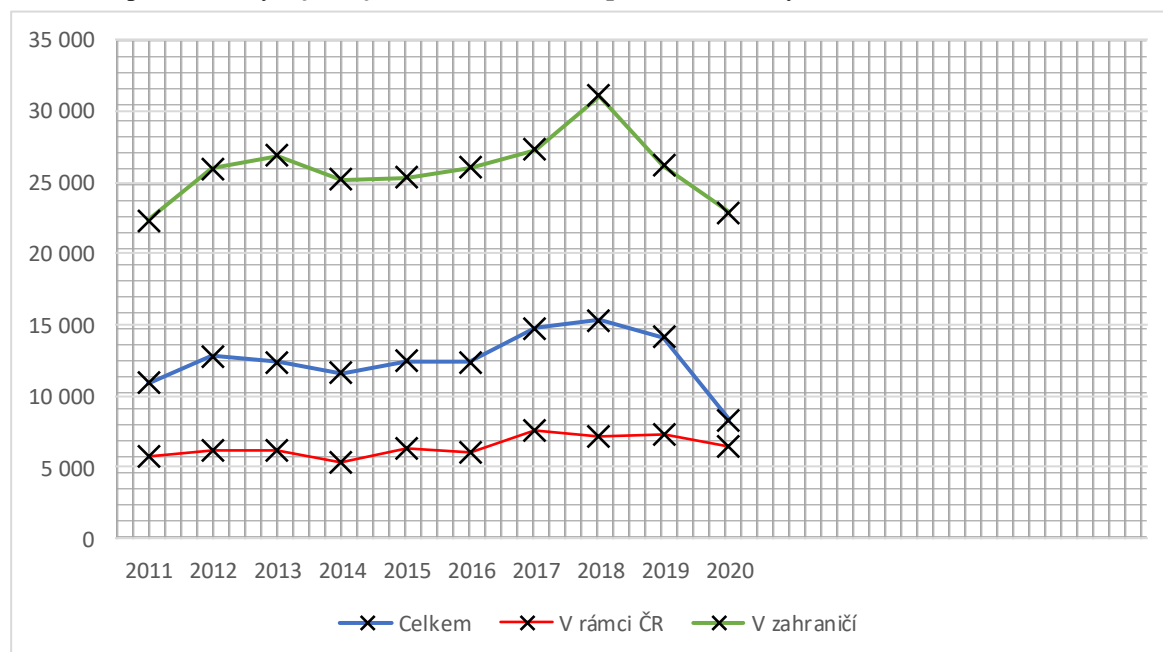
**Tabulka č. 15 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]**

Průměrný výdaj na jednu delší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta_{yt}$	$\delta t$
2011	10 926	5 697	22 333	-	-
2012	12 774	6 141	25 931	1848	0,16914
2013	12 350	6 125	26 860	-424	-0,03319
2014	11 572	5 335	25 153	-778	-0,06299
2015	12 469	6 332	25 299	897	0,0775
2016	12 343	6 060	26 056	-126	-0,01011
2017	14 781	7 547	27 292	2438	0,19752
2018	15 304	7 123	31 051	523	0,03538
2019	14 152	7 304	26 181	-1152	-0,07527
2020	8 279	6 438	22 905	-5873	-0,41499

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Celkové průměrné výdaje meziročně klesly o 41,5 % což je především zapříčiněno poklesem cest do zahraničí a výdaji s nimi spojených, pokles oproti předešlému období byl zaznamenán i v roce 2019, kdy snížení bylo o 7,5 %. Průměrné výdaje na jednu delší cestu v České republice cestu v druhém pololetí zaznamenaly pokles o 11,9 % i přes to, že letní období bylo příznivé. Průměrné výdaje v rámci zahraničí se snížily o 12,5 %.

**Graf č. 13 průměrné výdaje na jednu delší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020**



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 15

### 3.3.7 Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 2. pololetí

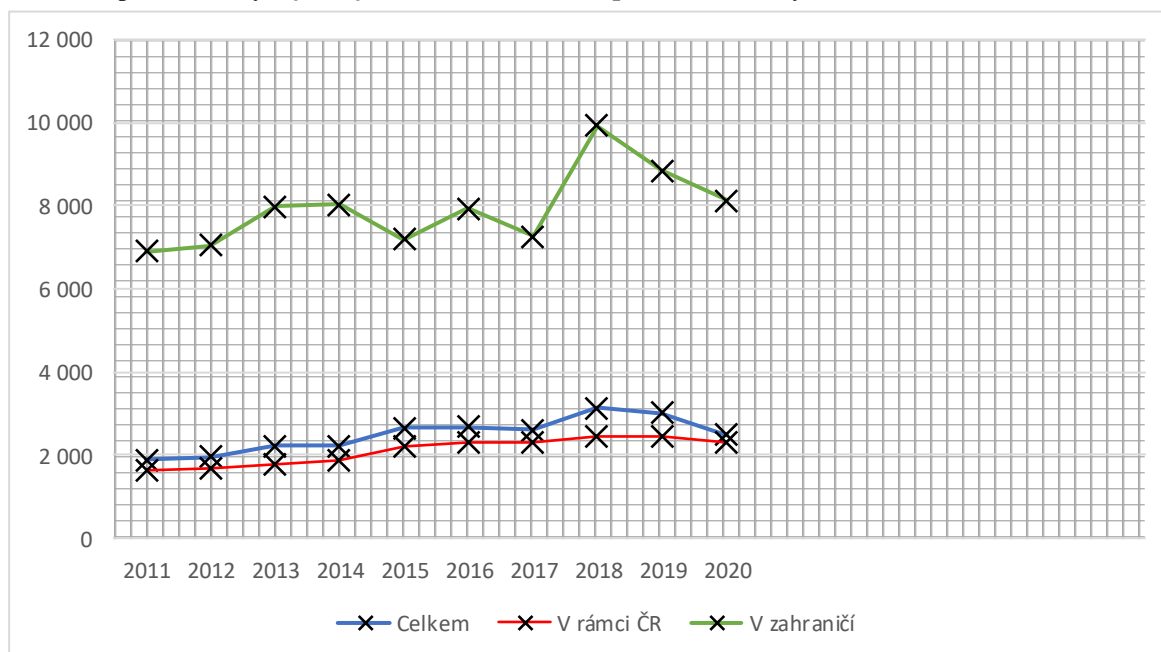
**Tabulka č. 16 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020 [v Kč]**

Průměrný výdaj na jednu kratší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020					
Rok	Celkem	V rámci ČR	V zahraničí	$\Delta$ yt	$\delta$ t
2011	1 887	1 612	6 904	-	-
2012	1 968	1 681	7 060	81	0,042925
2013	2 221	1 788	7 997	253	0,128557
2014	2 235	1 890	8 037	14	0,006303
2015	2 659	2 232	7 204	424	0,189709
2016	2 688	2 289	7 948	29	0,010906
2017	2 613	2 307	7 273	-75	-0,0279
2018	3 141	2 450	9 938	528	0,202067
2019	3 012	2 440	8 851	-129	-0,04107
2020	2 492	2 324	8 142	-520	-0,17264

Zdroj: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Celkové průměrné výdaje na jednu kratší cestu klesly o 17,3 %. V rámci České republiky průměrné výdaje na jednu kratší cestu zůstaly přibližně na stejné hladině s poklesem o 4,8 % oproti předešlému období. V zahraničí maximální hodnota byla zaznamenána v roce 2018, v roce 2020 došlo k poklesu o 8,1 % oproti roku 2019.

Graf č. 14 průměrné výdaje na jednu kratší cestu v 2. pololetí mezi lety 2011-2020



Zdroj: vlastní zpracování vycházející z tabulky č. 16

## 4 Zhodnocení dosažených výsledků

Zhodnotíme-li dosažené výsledky, dá se očekávat, že cestovní ruch v ČR bude jen obtížně dosahovat pozic před příchodem nového koronaviru. Velkou důležitostí z tohoto pohledu přisuzujeme očkování, které jediné může situaci zvrátit zpět k původním číslům. Nabídka výhod spojených s očkováním může přesvědčit více lidí, aby využili možnost nechat se očkovat a tím pádem i cestovat, byť s některými omezeními. Pro Českou republiku je v této situaci především důležitá orientace na rezidenty, a tak se domníváme, že pro účely marketingu je na místě využití známých osobností a lidí v této zemi obecně uznávaných, které by dokázaly v rámci svého dosahu propagovat zajímavá místa v České republice prostřednictvím médií a sociálních sítí. Jsme toho názoru, že na dané situaci je třeba najít i pozitiva a tím je zavedení technologií do mnoha procesů, kde by bez pandemické situace zavedeny nebyly. Jednou z potenciálních zbraní podnikatelů by mohlo být právě využití technologií, ať už na propagaci svých služeb tak i na samotnou službu.



## Závěr

Tématem bakalářské práce byla analýza vlivu pandemie Covid - 19 na cestovní ruch v České republice. Cílem práce bylo zjištění, do jaké míry zmíněná krize ovlivnila zvolené ukazatele cestovního ruchu, a pak také nastínění možných variant pro zlepšení situace. Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a empirickou.

Teoretická část se zaměřuje především na vymezení cestovního ruchu jako disciplíny se souvisejícími pojmy, na faktory ovlivňující cestovní ruch a nabídku či poptávku po něm. Důležitou součástí této části je i specifikace cestovního ruchu v České republice a situace v roce 2020.

Empirická část je soustředěna na analýzu zvolených ukazatelů, jimiž je bilanční saldo cestovního ruchu a charakteristiky domácího a výjezdového cestovního ruchu. Vliv pandemie Covid - 19 na cestovní ruch v České republice znázorňuje především analýza výše zmíněných ukazatelů a jejich následné porovnání s hodnotami dosaženými v předchozích letech. Pro lepší a podrobnější srovnání byla empirická část rozdělena na jednotlivá pololetí a pro lepší pochopení a orientaci v datech nastíněná tehdejší situace po vypuknutí pandemie Covid – 19 v České republice. Vlivem poklesu aktivního i pasivního turismu v České republice došlo ke snížení bilančního salda cestovního ruchu ve všech zkoumaných pololetích od roku 2020. Zkoumanými charakteristikami domácího a výjezdového cestovního ruchu jsou počty vykonaných cest, počty přenocování a také průměrné výdaje. Výše uvedené charakteristiky jsou dle metodologie Českého statistického úřadu děleny na kratší a delší cesty. Primárním údajem, z něhož vycházejí zbylé ukazatele, je především absolutní počet cest. Ve všech zkoumaných pololetích došlo k výraznému meziročnímu poklesu delších i kratších cest.

Zlepšení stávající situace může přinést jedině masivní proočkovanost společnosti a eventuálně nalezení účinných léků proti tomuto respiračnímu onemocnění. Tím se celá epidemiologická situace uklidní a poté se dá očekávat větší nárůst cestování, pohybu lidí a s tím související zlepšení podmínek pro podnikatele a zaměstnance v oblasti cestovního ruchu.

## 5 Seznam použitých zdrojů

- (1) Horner, S.; Swarbrooke, J. *Cestovní ruch, ubytování a stravování, využití volného času*; Grada Publishing a.s., 2003.
- (2) Jakubíková, D. *Marketing v cestovním ruchu*; Grada Publishing a.s., 2012.
- (3) Vystoupil, J.; Kunc, J.; Šauer, M.; Tonev, P. *Vývoj cestovního ruchu v ČR a jeho prostorové organizace v letech 1990–2009*. 16.
- (4) Beránek, Jaromír. *Ekonomika cestovního ruchu*. Praha: Mag Consulting, 2013. ISBN 978-80-86724-46-1.
- (5) Indrová, Jarmila. *Cestovní ruch: (základy)*. Vyd. 2., přeprac. V Praze: Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1569-4.
- (6) Yumpu.com. *Základní pojmy a definice*  
<https://www.yumpu.com/xx/document/read/29156785/zakladni-pojmy-a-definice> (accessed 2021 -10 -27).
- (7) Petřů, Z. *Základy ekonomiky cestovního ruchu*. Praha: Idea servis, 2007. ISBN 978-80-85970-55-5.
- (8) Francová, Eva. *Cestovní ruch*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0719-1.
- (9) Ryglová, Kateřina, Michal Burian a Ida Vajčnerová. *Cestovní ruch - podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4039-3.
- (10) Malá V.: *Typologie cestovního ruchu, publikováno v Indrová J.a kol.: Cestovní ruch (základy)*, Oeconomica 2007, str. 17-28, ISBN 978-80-245-1252-5
- (11) Kotíková, Halina. *Nové trendy v nabídce cestovního ruchu*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-8874-6.
- (12) Drobná, Daniela a Eva Morávková. *Cestovní ruch: pro střední školy a pro veřejnost*. Třetí, upravené vydání. Praha: Fortuna, 2019. ISBN 978-80-7373-151-9
- (13) Hesková a kol. *Cestovní ruch*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2006. 223 s. ISBN 80-7168-948-3
- (14) *Satelitní účet cestovního ruchu*  
[https://www.czso.cz/csu/czso/satelitni\\_ucet\\_cestovniho\\_ruchu](https://www.czso.cz/csu/czso/satelitni_ucet_cestovniho_ruchu) (accessed 2021 -08 -11).
- (15) Český statistický úřad. *Český ruch v historických souvislostech*.  
Dostupné z: [https://www.czso.cz/documents/10180/20541253/1804110620\\_21.pdf/c2e94604-287b-45ea-8d98-c0bc22201d73?version=1.0](https://www.czso.cz/documents/10180/20541253/1804110620_21.pdf/c2e94604-287b-45ea-8d98-c0bc22201d73?version=1.0)

- (16) Galvasová, Iva. *Průmysl cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2008. ISBN 978-80-87147-06-1.
- (17) *Coronavirus* <https://www.who.int/westernpacific/health-topics/coronavirus> (accessed 2021 -08 -18).
- (18) Jansa, P.; Aschermann, M. *Covid-19 in disorders of pulmonary circulation*. *Cor Vasa* 2020, 62 (Suppl.1), 19–21. <https://doi.org/10.33678/cor.2020.043>.
- (19) Linderová, Ivica, 2013. *Cestovní ruch: základy a právní úprava*. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava. ISBN 978-80-87035-82-5.